

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED.

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: project herdenking '100 jaar Groote Oorlog (2014-18)' – Vlaams actieplan – verslaggeving

1. Achtergrond

Op 17 februari 2012 heeft de Vlaamse regering nota genomen van het Vlaams actieplan met betrekking tot de herdenking '100 jaar Groote Oorlog (2014-18)' (VR 2012 1702 MED.0075/1 en MED.0075/2). Op 23 november 2012 (VR 2012 2311 MED.0523/1) en op 29 november 2013 (VR 2013 2911 MED.0640/1BIS) nam de Vlaamse Regering nota van de geactualiseerde versies van het actieplan.

Dit plan is een bundeling van verschillende actiepunten die een bijdrage vormen tot de realisatie van het herdenkingsproject. Het Vlaams actieplan is ingedeeld in de volgende rubrieken:

- Algemeen (A)
- Buitenlands Beleid (BB)
- Communicatie (COM)
- Cultuur, Jeugd, Sport en Media (CJSM)
- Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI)
- Federaal, Gemeenschappen en Gewesten (FFG)
- Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE)
- Landbouw en Visserij (LV)
- Mobiliteit en Openbare werken (MOW)
- Onderwijs en Vorming (OV)
- Ruimtelijke ordening, Woonbeleid en Onroerend erfgoed (RWO)
- Toerisme (TOE)

Achter elk actiepunt schuilt een fiche met meer informatie en uitleg over de concrete invulling. In de fiches staat informatie over de initiatiefnemers, de actoren en de timing van de actiepunten, alsook uitleg over de historiek en de huidige stand van zaken van de verschillende projecten. Op die manier bevat het actieplan actuele informatie en is het geschikt als monitoringinstrument van de verschillende projecten.

De actualisering is tot stand gekomen na schriftelijke input van de leden van de Centrale Projectgroep '100 jaar Grote Oorlog'. Aan de leden werd gevraagd om de beschikbare informatie aan te passen en te actualiseren.

De mededeling aan de Vlaamse Regering van 23 juli 2010 (VR 2010 2307 MED.0403) legt het takenpakket van het **projectsecretariaat** vast. Dat vertaalt zich in verschillende acties. Vele van die taken worden doorlopend ingevuld en blijven dus een belangrijk aandachtspunt voor de werking van het projectsecretariaat:

- aansturen van de centrale projectgroep;
- inventariseren van de internationale herdenkingsplechtigheden, investeringsplannen en andere WO I-initiatieven in binnen- en buitenland;
- formuleren van concrete voorstellen voor de organisatie van internationale herdenkingsmomenten in Vlaanderen;
- opbouwen van een netwerk van actoren en partners in binnen- en buitenland.
- detecteren van stakeholders;
- voortgangsbewaking van het project;
- communiceren over de voortgang van het project;
- correct doorverwijzen en aftoetsen van projectvoorstellen die in het kader van het herdenkingsproject via de reguliere subsidiekanalen kunnen worden gefinancierd;
- ...

De **centrale projectgroep** is het coördinatie- en informatie-uitwisselingsplatform van het project, voor de activiteiten die door de verschillende geledingen van de Vlaamse overheid (departementen en agentschappen) in het kader van het herdenkingsproject worden ontwikkeld en fungeert als adviesorgaan voor de Vlaamse Regering.

De centrale projectgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid en wordt voorgezeten door de secretaris-generaal van het Departement internationaal Vlaanderen. De beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid die niet direct gevat worden door het herdenkingsproject, hebben een contactpersoon aangeduid, zodat ze betrokken worden bij en geïnformeerd worden over het WO I-project.

De taken voor de centrale projectgroep betreffen vooral de doorlopende acties, zoals beschreven in het actieplan:

- melden van gesubsidieerde projecten in het kader van de WO I-herdenking aan het projectsecretariaat zodoende te komen tot een inventarisering van alle projecten en activiteiten die door de departementen en agentschappen van de Vlaamse overheid worden betoelaagd in het kader van het herdenkingsproject;
- aanvullen van het Vlaams actieplan met nieuwe actiepunten uit de verschillende beleidsdomeinen en de actualisering van de achterliggende fiches bij elk actiepunt;
- aanleveren van relevante informatie uit de verschillende beleidsvelden en sectoren aan het projectsecretariaat in het raam van de uitbouw van een netwerk van relevante actoren op het terrein;
- de initiatieven in het beleidsdomein worden systematisch afgetoetst met het projectsecretariaat zodat het overzicht te allen tijde bewaard blijft;
- de projecten en initiatieven kaderen steeds in de algemene visie en doelstellingen van het herdenkingsproject;
- de communicatie rond het herdenkingsproject vanuit de verschillende betrokken beleidsdomeinen.

2. Rapportering

a. Algemeen

In samenwerking met de collega's van Onroerend Erfgoed en Toerisme Vlaanderen coördineert het projectsecretariaat de opmaak van het zesmaandelijks rapport over onroerend erfgoed en toerisme ten behoeve van het Vlaams Parlement. De laatste rapportering vond plaats op 9 oktober 2013.

Op 18 en 19 oktober 2013 stelde het projectsecretariaat, in samenwerking met Toerisme Vlaanderen, het herdenkingsproject voor aan het brede publiek, in het raam van het Festival van de Politiek, georganiseerd door het Vlaams Parlement.

Op 10 april 2014 kwam het Beschermmcomité 100 jaar Groote Oorlog samen in de Warande te Brussel. Enerzijds werd er een stand van zaken gegeven over het herdenkingsproject; anderzijds wisselden de leden van het beschermcomité van gedachten rond de herdenking. Aan de leden van het beschermcomité wordt gevraagd om als extern klankbord te fungeren voor het herdenkingsproject. Daarnaast kunnen de leden ook ideeën en voorstellen vanuit hun eigen ervaring aanleveren voor de verdere uitwerking van de herdenkingsactiviteiten. Ten slotte worden zij gevraagd om het herdenkingsproject mee te helpen uitdragen in binnen- en buitenland en aanwezig te zijn op belangrijke scharniermomenten in het raam van het officieel programma.

Het projectsecretariaat heeft als taak om een overzicht bij te houden van de initiatieven van de internationale actoren. Zo werd er per prioritaire partner een fiche opgemaakt met de volgende gegevens: algemene informatie met betrekking tot WO I, voorgaanden, relevante contactpersonen en adressen, dossiers en links.

Het projectsecretariaat staat eveneens in voor de financiële afhandeling van WO I-dossiers, waaronder een subsidie aan de Last Post Association voor het project 'Mijmeringen van de Menenpoort', waarbij de 30.000ste editie van de Last Post ceremonie op 9 juli 2015 op plechtige wijze zal gevierd worden. Dit zal onder meer gebeuren door gedurende een volledig jaar verhalen over de mens achter de namen op de Menenpoort te vertellen.

Verder ondersteunde het Departement internationaal Vlaanderen in 2013 de vzw Fonk. De vzw produceerde een historische documentaire waarin het verhaal wordt verteld van de verwoesting van Leuven door de Duitse bezetter, eind augustus 1914.

Het departement ondersteunde tevens de Flanders Peace Field ivzw voor de uitbouw van het internationale educatieve luik van het Christmas Truce project. De ivzw heeft een duurzaam educatief project opgezet waarbij jongeren, vanuit het verhaal van de Kerstbestanden en het voetbal, worden toegeleid naar vredeseducatie, gemeenschaps-vorming, empowerment en kritische burgerzin.

In 2014 ging het departement een samenwerking aan met de vzw Scriptie voor de organisatie van een 'Scriptieprijs 100 jaar Grote Oorlog'. Met die prijs zullen gedurende vijf jaar (2014-2018) bachelor- en masterproeven over Wereldoorlog I in kaart worden gebracht en bekroond. Voor dit project werd een specifieke website ontworpen, <http://www.scriptieprijs2014-18.be/>.

b. Intra-Belgische context

Sinds het akkoord over een intra-Belgisch afsprakenkader betreffende de samenwerking rond de herdenking van de 100ste verjaardag van de Eerste Wereldoorlog (2014-2018) is het overlegplatform op regelmatige tijdstippen bijeengekomen. Er werd door het secretariaat van het intra-Belgisch overlegplatform een Sharepointsite opgericht waarbij de betrokken partijen informatie kunnen aanbrengen rond geplande evenementen en goedgekeurde projecten.

Er werd intra-Belgisch overleg gepleegd over de volgende dossiers:

- Inhoudelijke bijdragen en deelname van het federale niveau en de deelstaten aan de bijeenkomst van internationale coördinatoren in Parijs op 17 en 18 oktober 2013. Voor de Vlaamse overheid nam de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Parijs deel aan de vergadering.

- België participeert in het Canadese project 'The World Remembers' van Robert Thomson. Het doel van het project bestaat erin een gegevensbank voor te bereiden met een lijst van alle slachtoffers van de Grote Oorlog en hun namen te projecteren op herdenkingsmonumenten in elk van de deelnemende landen. In 2014 verschijnen de namen van de slachtoffers die gevallen zijn in 2014. Elk daarop volgend jaar, tot en met 2018 zullen de namen van de slachtoffers die in dat jaar overleden zijn, verschijnen. Voor België zullen de namen van de burger- en militaire slachtoffers bezorgd worden door het In Flanders Fields Museum. De Vlaamse Regering verleent hiervoor in een bijdrage van 20.000 euro in naam van België.
- Kerstbestanden 2014. Dit is een project van de ivzw Flanders Peace Village en de grensgemeenten Armentières (Frankrijk), Komen-Waasten (Wallonië) en Mesen (Vlaanderen). De organisatoren hebben een uitgebreid (internationaal) programma voorbereid en worden hierin ondersteund door de verschillende bestuursniveaus, waaronder de Vlaamse overheid.
- Ten slotte worden de partners op de hoogte gehouden van de verschillende herdenkingsinitiatieven. Zo organiseerde het federale niveau op 4 augustus in Luik en op 28 oktober 2014 in Nieuwpoort en Ieper twee herdenkingsevenementen. De Vlaamse Regering wordt hierop uitgenodigd.

c. Buitenlands Beleid

Ten aanzien van het Verenigd Koninkrijk wordt een tweesporenbeleid gevoerd. Op nationaal vlak vermelden we:

- Op 25 augustus organiseerde de Algemene Afvaardiging in Londen het 'In Flanders Fields' concert in King's Place in Londen, in samenwerking met het In Flanders Fields Museum in Ieper.
- Het project van de herdenkingstuin in Londen, waarvan de opening voorzien is op 6 november 2014, wellicht in aanwezigheid van een hooggeplaatste vertegenwoordiger van de Britse koninklijke familie. Daarnaast wordt een educatief luik voorzien voor de Vlaamse en Britse scholen die deelgenomen hebben aan het project en dat zal doorgaan op 8 en 9 november 2014.
- Verder blijft de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Londen jaarlijks het klassieke herdenkingsconcert organiseren. Voor 2014 is dit gepland op 10 november.
- De Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Londen zal in de periode 2014-2018 zelf ook een aantal publieksactiviteiten (lezingen, boekvoorstellingen, filmprojecties, culturele voorstellingen) organiseren rond het thema van de herdenking.

Parallel wordt ook een samenwerking ontwikkeld met de 'devolved nations' Wales, Schotland en Noord-Ierland. Zo ondersteunde het departement internationaal Vlaanderen de oprichting van het Welsh oorlogsmonument dat op 16 augustus 2014 ingehuldigd werd te Langemark met een financiële bijdrage.

Met Frankrijk werd in juli 2014 het overleg opgestart rond de aanleg van een herdenkingstuin in Duinkerke en zet de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Parijs de in 2009 opgestarte traditie van een jaarlijks herdenkingsconcert voort.

De aanleg van de herdenkingstuin in Duinkerken wordt gekoppeld aan het project 'van de Schelde tot de IJzer', dat doorging van 8 tot 12 oktober 2014. Het project was opgebouwd rond de inzet van de Franse marinefuseliers tijdens de eerste maanden van de oorlog. Het waren wandeltochten met een historische inslag. Tijdens die plechtigheden was het de bedoeling om het project te lanceren waarbij eveneens Vlaamse en Franse scholen zullen betrokken worden. Zandzakjes met grond afkomstig uit Franse begraafplaatsen in België zullen gebruikt worden voor de aanleg van de tuin, waarvan de opening voorzien is binnen de herdenkingsperiode.

Van groot belang blijft ook de nauwe samenwerking met Frankrijk en Wallonië in het kader van de erkenning door UNESCO van een selectie van WO I-sites als UNESCO-werelderfgoed.

Het Departement Internationaal Vlaanderen organiseerde van 25 april tot 4 mei 2014 een zending naar Australië en Nieuw-Zeeland. Uit de contacten blijkt dat er in beide landen ruime belangstelling is voor samenwerking met Vlaanderen op het vlak van een jaarlijks herdenkingsconcert, de aanleg van een herdenkingstuin en samenwerking tussen scholen omtrent herinneringseducatie. Voor Australië werd zowel belangstelling vastgesteld op het niveau van de federale overheid, als op het niveau van de deelstaat New South Wales.

In de Verenigde Staten dienen zich de volgende opportuniteiten aan:

Het museum van Kansas City is het enige museum in het land dat volledig gewijd is aan Wereldoorlog I. Het departement heeft in maart 2013, via de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in New York, de eerste WO I-conferentie gesponsord. Dit was de eerste keer dat op Amerikaans grondgebied alle nationale belanghebbenden rond de herdenking werden samengebracht. Door deze samenwerking is het museum nu een geprivilegieerde partner voor de Vlaamse overheid en wordt nagegaan hoe verder kan worden samengewerkt met het museum.

De Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in New York organiseert jaarlijks op Memorial Day in mei een herdenkingsplechtigheid aan het Clinton Dewitt Memorial in Manhattan. Dat standbeeld is gewijd aan de herinnering van Flanders Fields. In het voorjaar van 2014 heeft het departement een overeenkomst afgesloten met de New York Park Authority om gedurende een periode van 7 jaar het onderhoud van het standbeeld en het park te sponsoren in ruil voor de nodige visibiliteit.

Op 4 augustus 2014 ging de voorstelling 'From Flanders fields. The Story of World War I's Western Front' in première in New York. Het betreft een project van Arts in the Armed Forces en de Society of Artistic Veterans met ondersteuning van Flanders House New York, een literaire en visuele voorstelling over de ervaringen van individuele soldaten tijdens WO I.

Op 2 oktober 2014 vond in Flanders House New York de voorstelling van het boek 'Americans in Occupied Belgium, 1914-1918' van de auteurs Ed en Libby Klekowski plaats. Het boek, waarvan een samenvatting verscheen in Ons Erfdeel 2014, vertelt het verhaal van de Amerikaanse aanwezigheid in België, met specifieke aandacht voor Amerikaanse journalisten, toeristen, soldaten en medisch personeel.

De vernieling van de universiteitsbibliotheek van Leuven in 1914, die na de oorlog met Amerikaanse steun werd heropgebouwd, heeft een sterke symbolische betekenis. Tegen die achtergrond heeft het departement een subsidie toegekend aan de makers van de historische documentaire 'De brand van Leuven'. In overleg met de Amerikaanse ambassade wordt bekeken hoe en wanneer de documentaire in de Verenigde Staten op het scherm kan worden gebracht.

Voor Canada wordt ingezet op twee projecten. In Ottawa wordt op 3 mei 2015 een standbeeld ingehuldigd voor John McCrae, Canadees legerarts en auteur van het bekende gedicht 'In Flanders Fields'. Gelet op de directe link met Vlaanderen, onderzoekt het departement een mogelijke sponsoring van CAD 50.000 ter ondersteuning van het project. De inhuldiging zal gebeuren in aanwezigheid van de gouverneur-generaal van Canada en zal ongetwijfeld een zeer grote persbelangstelling genereren.

Het departement neemt de Belgische bijdrage voor zijn rekening (EUR 20.000) van het Canadees project 'The World Remembers'. Het is de bedoeling dat in het raam van een internationaal project, al de namen van de WO I-slachtoffers – militairen en burgers wat België betreft – gedigitaliseerd worden, met de mogelijkheid om die namen (per jaar) van oktober tot 11 november wereldwijd te projecteren, rekening houdende met de verschillende tijdzones. Hiervoor wordt samengewerkt met het In Flanders Fields Museum te Ieper.

Duitsland is een belangrijke partner in het herdenkingsprogramma. De Bondsregering voorziet wel in deelname aan meerdere internationale plechtigheden op Belgisch grondgebied, maar rekent in de eerste plaats op initiatieven van musea, deelstaatregeringen, stichtingen en andere lokale actoren voor de invulling van een eigen herdenkings-programma. Het departement, samen met de andere Belgische deelstaten, Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz, organiseerde in november 2013 in Berlijn de studiedag 'Lernen für Europa im 21. Jahrhundert' over mogelijke samenwerking rond de herdenking.

Op 11 november 2014 organiseert de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in het Belgisch Huis te Keulen een lezing met Stefaan Hertmans rond de Duitse vertaling van zijn boek 'Oorlog en Terpentijn'. Op 19 november 2014 zal Vlaanderen het herdenkingsprogramma toelichten in het kader van de reeks 'Umgang mit dem 100. Jahrestag des Ausbruchs des Ersten Weltkrieges' dat georganiseerd wordt door het Deutsches Historisches Museum te Berlijn.

Een officiële delegatie van het Comité van de Regio's van de EU bracht op 4 juni 2014 een bezoek aan Ieper, naar aanleiding van de herdenking van de start van de Eerste Wereldoorlog. Naast diverse terreinbezoeken werd eveneens een ronde tafel georganiseerd rond het belang van de herdenking voor Europa. Het bezoek kwam tot stand in nauw overleg met het departement.

Van 26 tot 28 juni 2014 organiseerde UNESCO, in samenwerking met het Departement internationaal Vlaanderen, het Agentschap Onroerend Erfgoed, het Vlaamse Instituut voor de Zee en de Provincie West-Vlaanderen een wetenschappelijke conferentie en een herdenkingsdag. De conferentie bracht wetenschappers, academici en relevante ngo's wereldwijd samen om te debatteren over de mariene geschiedenis van WO I en de bedreigingen voor het WO I-onderwatererfgoed. Het herdenkingsevenement op 28 juni had tot doel een bijdrage te leveren tot verzoening en vredesopbouw.

Verder heeft het Departement internationaal Vlaanderen de compositieopdracht voor de vredeshymne aan Jef Neve, Dirk Brossé en Frederik Sioen gegund. De compositie wordt opgeleverd in september 2014. De première zal doorgaan op 21 april 2015 in Flagey, in samenwerking met het Festival van Vlaanderen. De internationale opvoeringen zullen gepland worden gedurende de gehele herdenkingsperiode en houden rekening met de internationale herdenkingsagenda en de Vlaamse internationale prioriteiten.

Ten slotte heeft het Departement internationaal Vlaanderen een overheidsopdracht gegund aan WPG Uitgevers om tegen september 2014 een publicatie te realiseren over de herdenking. De publicatie zal in de eerste plaats gebruikt worden als internationaal relatiegeschenk en bevat persoonlijke getuigenissen van buitenlandse ambassadeurs en leden van het Beschermtcomité 100 jaar Grote Oorlog.

d. Communicatie

In 2013 zette het projectsecretariaat een traject op om tot een Vlaamse gecoördineerde communicatiestrategie te komen rond de herdenking. Zo werd het project '100 jaar Grote Oorlog' voorgesteld op het SOBO-communicatieoverleg (Strategisch Overleg Bestuurlijke Organisatie) van de Vlaamse Overheid en werden twee vergaderingen van de centrale projectgroep volledig gewijd aan het thema communicatie. Op 9 mei 2014 werd het 'Kader voor de communicatie' rond het herdenkingsproject voorgesteld en aangenomen door de centrale projectgroep.

Het kader bundelt de initiatieven van het projectsecretariaat en staat ten dienste van de betrokken departementen en agentschappen bij de organisatie van hun eigen acties en communicatie rond de herdenking.

Naast het 'Grote Verhaal' of de inhoudelijke vertaling van de herdenking, geeft het kader een overzicht van de beschikbare instrumenten en formuleert het een afsprakenkader rond communicatielijnen, veel gestelde vragen en antwoorden, de lijst van betrokken actoren en hun rol en een activiteitenkalender met bijhorende communicatieplanning.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de communicatie-instrumenten. Naargelang de noden, verwachtingen en mogelijkheden kunnen in de loop van de herdenkingsperiode nieuwe instrumenten ontwikkeld worden.

- Logo: voor alle initiatieven die van de departementen en agentschappen van de Vlaamse overheid uitgaan, is het gebruik van het logo verplicht. Meer informatie is te verkrijgen via het formulier 'Aanvraag voor het gebruik van het logo' op de website www.2014-18.be.
- Persoverzicht: het projectsecretariaat maakt een dagelijks binnenlands persoverzicht op van WO I-artikels. Het wordt via de leden van de centrale projectgroep verspreid naar de verschillende beleidsdomeinen.
- Beeldbanken: het projectsecretariaat maakt een beeldbank aan. Verschillende departementen en agentschappen, waaronder het Agentschap Toerisme Vlaanderen en het Agentschap Onroerend Erfgoed, beschikken eveneens over beeldbanken. De informatie over die beeldbronnen wordt gebundeld en gedeeld via een webpagina op de website van het Departement Internationaal Vlaanderen (www.vlaanderen.be/int).
- Elektronische communicatie: zowel de publiekswaamte als de website van het Departement Internationaal Vlaanderen zijn overkoepelende initiatieven die de beleidsdomeinen toelaten om de sectorale communicatie af te stemmen op de algemene communicatie van het herdenkingsproject en zo nieuwe binnen- en buitenlandse doelgroepen te bereiken.

- Publiekswebste www.2014-18.be. De digitale communicatie rond het herdenkingsproject gebeurt voornamelijk via de website www.2014-18.be. Dit is een publieksgerichte website waarin de 'Agenda' een belangrijke rol vervult. Het is een actuele kalender van alle WO I-evenementen (overheid en niet-overheid) die op dit ogenblik zijn opgenomen in de UitDatabank van CultuurNet Vlaanderen en die op die manier ook beschikbaar zijn via tal van andere elektronische publiekskanalen.

De beleidsdomeinen van de Vlaamse Overheid kunnen hun publieksgerichte activiteit(en) invoeren in de UitDatabank met 'Groote Oorlog' als expliciete vermelding. Het projectsecretariaat biedt een beknopte handleiding aan voor de invoer van evenementen. De handleiding kan worden gedownload via www.2014-18.be. De informatie die is ingevoerd in de UitDatabank kan steeds worden geactualiseerd door de aanbieder.

De publiekswebste bevat ook nieuwsberichten en achtergrondinformatie over de herdenking. De inhoud van de website wordt beheerd door het projectsecretariaat. Omwille van het internationale karakter van het herdenkingsproject is de publiekswebste opgebouwd in vier talen: Nederlands, Frans, Duits en Engels. De website is interactief opgevat, met artikels die kunnen worden aangeraden en gedeeld op Facebook en Twitter en bevat een forum waarop geïnteresseerden in de Eerste Wereldoorlog en het herdenkingsproject met elkaar kunnen communiceren.

- Website www.vlaanderen.be/int. Daarnaast blijven ook de pagina's van de website van het Departement Internationaal Vlaanderen online. Daarop verschijnt overheidsinformatie over het herdenkingsproject voor collega's en actoren op het terrein. Naast informatie over het herdenkingsproject, zoals overheidsdocumenten (beleidsnota's en -brieven, documenten van de Vlaamse Regering, resoluties van het Vlaams parlement...), wordt een overzicht gegeven van de initiatieven van de Vlaamse overheid. De website is het platform waarop de initiatieven die in het kader van de herdenking per beleidsdomein opgelijst worden, zoals vermeld in het Vlaams actieplan. Er wordt ruimte voorzien om door te verwijzen naar andere websites van de Vlaamse overheid met meer gedetailleerde info voor geïnteresseerden. Die informatie kan eveneens worden gebruikt via andere kanalen van de Vlaamse overheid.
- Het projectsecretariaat geeft een elektronische nieuwsbrief uit. De nieuwsbrief informeert over de voortgang van het herdenkingsproject en stelt een aantal hoogtepunten in de kijker. Inschrijven op de nieuwsbrief kan via de website www.2014-18.be.

- Promotie - en informatiemateriaal: het projectsecretariaat ontwikkelde volgend materiaal: algemene informatiebrochures over het herdenkingsproject (NL, FR, EN en DU), rolbanners in 4 talen (NL, FR, EN en DU), buitenbanners (beachflags) in twee talen (NL en EN), vergadermappen (NL, FR, EN en DU), blocnotes (met NL logo).

Aan de departementen en agentschappen die promotiemateriaal hebben ontwikkeld wordt gevraagd het projectsecretariaat daarover te informeren. Het projectsecretariaat bundelt de informatie over de beschikbare promotiematerialen en stelt deze ter beschikking via www.vlaanderen.be/int.

- Infolijn 1700: het centraal infopunt. De infolijn is – naast de herdenkingswebsite – het centrale informatiepunt voor het grote publiek, de geïnteresseerde burger, de pers.

Door de eerstelijnsfunctie van de infolijn kan steeds één centraal e-mailadres en telefoonnummer gecommuniceerd worden. De infolijn 1700 levert eerstelijns-informatie op basis van een lijst van veel gestelde vragen en antwoorden. Het is de bedoeling dat die lijst permanent wordt aangevuld en geactualiseerd. Het projectsecretariaat speelt een coördinerende rol in het aanleveren van de informatie. Voor tweedelijnsinformatie verwijst de infolijn door naar de betrokken departementen en agentschappen.

Binnen de Vlaamse overheid zorgt dit ook voor een duidelijke en heldere manier van werken. Er is slechts één eerstelijnscontactpunt waar algemene informatie wordt verleend en aangeleverd.

Ten slotte wordt er ook aandacht besteed aan de interne communicatie binnen de Vlaamse overheid via publicaties zoals '13' en 'Binnenband'. In overleg met het Departement voor Algemeen Regeringsbeleid stond de uitgave van de Zakagenda 2014 in het teken van de herdenking. De Zakagenda bevat beelden over WO I en verleent informatie over de evenementen in Vlaanderen in 2014.

e. Cultuur, Jeugd, Sport en Media

In 2012 gaf het Agentschap Kunsten en Erfgoed de opdracht aan het Instituut voor Publieksgeschiedenis (IPG) van U-Gent om een proeflijst van topstukken voor het Wereldoorlog I-erfgoed te ontwerpen. Het Topstukkendecreet regelt de bescherming van cultuurgooederen die om hun uitzonderlijke archeologische, historische, cultuurhistorische, artistieke of wetenschappelijke betekenis voor de Vlaamse Gemeenschap bewaard moeten blijven. Doelstelling van het project is het in kaart brengen en beschermen van waardevol erfgoed van de Eerste Wereldoorlog. Het IPG stelde een geargumenteerde proeflijst van topstukken op die zowel vormelijk als inhoudelijk divers is. Dit hield een zoektocht in naar alle types roerend erfgoed die herinneren aan zowel de loopgraven als aan het bezette België. De proeflijst biedt een overzicht van kandidaat-topstukken op Vlaams grondgebied uit openbaar en privébezit. Op 16 mei 2014 werd de Topstukkenlijst uitgebreid met zes objecten en zeven verzamelingen over de Eerste Wereldoorlog.

'The Great War Archive' is een belangrijk Europees project voor de ontsluiting van Wereldoorlog I-collecties in particulier bezit in het kader van 'Europeana Awareness'. Tussen november 2012 en juni 2013 organiseerden meerdere cultureel-erfgoedactoren in Vlaanderen 5 'collection days' rond Wereldoorlog I, namelijk in Ieper, Aarschot, Antwerpen, Leuven en Hasselt waarbij objecten en documenten in particulier bezit worden gedigitaliseerd. De laatste drie gebeurden in het kader van Erfgoeddag. Tijdens het verdere verloop van 2013 en 2014 werden nog verschillende andere landelijke dagen georganiseerd. De op deze manier gegenereerde inhoud zal via de projectwebsite (<http://www.europeana1914-1918.eu/>) en Europeana (<http://www.europeana.eu>) toegankelijk gemaakt worden.

Op 19 juni 2014 werd beslist om 'Memorial Day' toe te voegen aan de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Jaarlijks op de laatste maandag van mei vormt Memorial Day een feestdag waarop gesneuvelde militairen uit de Verenigde Staten herdacht worden, waaronder op de enige Amerikaanse WO I-begraafplaats in België te Waregem. De plechtigheden wordt mee gedragen door een brede cultureel erfgoedgemeenschap die belang hecht aan het in stand houden van de traditie, waarden en maatschappelijke betekenis. Eerder werd ook de Last Post opgenomen.

Veel cultuurorganisaties organiseren acties rond de herdenking van Wereldoorlog I binnen hun reguliere werking waarvoor ze werkingssubsidies ontvangen van de Vlaamse Gemeenschap. Dit geldt met name voor de cultureel erfgoedorganisaties.

In de projectenronde 2013 werd aan het project 'Tekstaffiches: spiegel van het dagelijks leven tijdens de Eerste Wereldoorlog' een subsidie toegekend die werd aangevraagd door het Stadsarchief Gent, maar waarvoor wordt samengewerkt met een aantal relevante partners uit het Vlaamse cultureel erfgoedveld. Het project is gericht op het in kaart brengen en - o.m. door middel van digitalisering - ontsluiten van de tekstaffiches waarmee de bezetter met de bevolking communiceerde.

In 2014 besliste de minister van Cultuur om een subsidie toe te kennen aan het Archief - en Onderzoekscentrum voor Vrouwengeschiedenis voor een cultuurhistorische tentoonstelling in het BELvue-museum te Brussel, over de genderspecifieke ervaringen van mannen en vrouwen tijdens de Eerste Wereldoorlog en over de manier waarop de oorlog het maatschappelijke debat over de plaats van vrouwen en mannen in de samenleving beïnvloedde.

Het Vlaams Instituut voor de Archivering en de ontsluiting van het Audiovisueel erfgoed (VIAA) ontwikkelt een project 'Nieuws van de Groote Oorlog'. Het VIAA levert naar aanleiding van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog een bijdrage aan de digitalisering van bronnen met betrekking tot deze periode. Aangezien ongeveer alle originele audiovisuele bronnen, die hoe dan ook vrij beperkt zijn, zoals films en geluidsopnames, al gedigitaliseerd werden, kan ingezet worden op documentaire bronnen. Het gaat hier dan om frontbladen (loopgravenpers) en andere relevante kranten en periodieke bladen, pamfletten en vlugschriften.

De opdracht wordt uitgevoerd door de Vlaamse erfgoedbibliotheek en beoogt finaal de ontsluiting van het gedigitaliseerde materiaal via bestaande websites als Abraham, Historische kranten, Flandrica, Europeana en andere kanalen zoals educatieve websites, onderwijspakketten en thematische dossiers op de websites van mediagroepen, kranten, de openbare omroep, enz. Onderzoekers, erfgoedwerkers en specifieke doelgroepen krijgen op die manier een nieuwe toegang tot kwetsbare bronnen die een unieke kijk geven op de beeldvorming, nieuwsverstrekking en propaganda rond de oorlog, evenals het leven tijdens de bezetting.

Naar aanleiding van een reeks provinciale workshops, georganiseerd in 2013 door Heemkunde Vlaanderen en FARO, samen met het Instituut voor Publieksgeschiedenis en het Vlaams Vredesinstituut werd de inspiratiegids '14-18 van dichtbij' gemaakt, rond nieuwe inzichten in het historisch onderzoek naar de Eerste Wereldoorlog. De resultaten van de reeks workshops zijn gebundeld in overzichtsartikels voor 'Bladwijzer', het informatieblad van Heemkunde Vlaanderen (editie september 2013) en 'Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven' (editie december 2013).

Van 18 tot en met 22 augustus 2014 organiseerden FARO en The National Archives (VK) in het Dommelhof in Neerpelt de Summer School Archives & Education. Gedurende vijf dagen werden deelnemers ondergedompeld in alle aspecten van archief en educatie. De deelnemers leerden hoe op basis van archiefbronnen educatieve pakketten kunnen worden ontwikkeld, hoe met leerkrachten kan worden samengewerkt, hoe het internet en sociale media kunnen worden aangewend, enzovoort.

Tijdens de Summer School werd er gewerkt rond de impact van de Eerste Wereldoorlog op het dagelijks leven. Er ligt speciale nadruk op de volgende thema's: 'Overlevingsstrategieën', 'Vriend of vijand' en 'Gender'.

FARO diende in juni 2014, samen met het National Museum Wales (Amgueddfa Cymru), een subsidiedossier in bij het Europa voor de Burger-programma (2014-2020) (sub-programma: European Remembrance) voor het project 'Connected community curators; Wales, Belgium and the First World War'. Het National Museum Wales (Amgueddfa Cymru) is de aanvragende organisatie.

Het project 'Connected community curators; Wales, Belgium and the First World War' wil digitale technologie gebruiken om gemeenschappen in Wales en Vlaanderen samen te brengen om te onderzoeken en te documenteren wat gedurende de Eerste Wereldoorlog de impact van de mobiliteit van personen tussen deze twee regio's was. Ook wil het nagaan wat de nalatenschap van deze mobiliteit voor deze gemeenschappen vandaag dag nog kan betekenen. Het project wil aantonen dat het mogelijk is om de transnationale banden tussen gemeenschappen én de betekenislagen die verbonden zijn met objecten, sites, verhalen en individuen te onderzoeken. Het wil ook tonen dat digitale technologie het mogelijk maakt dat gemeenschappen uit verschillende regio's hun immaterieel cultureel erfgoed en herdenkingsplaatsen kunnen delen.

Het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) en het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) lanceerden, in samenwerking met bioscoopgroep Kinopolis en Canvas, een unieke oproep naar de animatiesector en de literaire wereld. De Fondsen wilden, naar aanleiding van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014, twaalf ultrakorte animatiefilms met bijhorende gedichten laten creëren rond het thema 'vrede'.

De 12 geselecteerde animatiefilmprojecten zijn inmiddels afgewerkt en bij het VAF afgeleverd. Op 30 januari 2014, niet toevallig Gedichtendag, lanceerde het VFL het literaire luik waarbij gemikt werd op jong talent en dat 12 gedichten moest opleveren rond het thema 'vrede'.

De afgewerkte films worden in het herdenkingsjaar aan het ruime publiek voorgesteld via de schermen van Kinopolis en vanaf 4 augustus, samen met de gedichten, op Canvas en in een latere fase via andere VRT – platformen zoals Cobra.be. Het VFL vond in Bezige Bij Antwerpen een gemotiveerde uitgever voor de publicatie van een bloemlezing met gedichten over vrede, geselecteerd uit een internationaal corpus, waarin de winnende gedichten naast klassiekers uit het genre worden opgenomen.

Met het project '12 minuten over vrede' zetten het VAF en VFL opkomend talent en minder evidente genres zoals poëzie en animatiekortfilm in de kijker. Zes ultrakorte animatiefilms die in kader van dit project werden opgemaakt kregen hun internationale première op het Internationaal Animatiefilmfestival van Annecy (9-14 juni). De zes werden er vertoond in het kader van 'The Great War', een speciaal programma van animatiefilms met de Eerste Wereldoorlog als rode draad. In de Short Film Corner van het Filmfestival van Cannes (13-24 mei 2014) konden filmprofessionals van over de hele wereld kennismaken met de volledige reeks van 12 één-minuut-films.

In de aanloop naar 2014 bracht de VRT al enkele opgemerkte projecten en programma's. Aan de documentaire series 'Niets is zwart-wit' werden sinds 2010 jaarlijks twee nieuwe afleveringen toegevoegd. Speciale aandacht ging naar de digitale archivering en ontsluiting van historische interviews met veteranen en andere rechtstreekse getuigen. Naast de al bestaande interviews verzamelde het project 'De Allerlaatste getuigen' meer dan honderd nieuwe interviews met getuigen die als kind zelf nog de Eerste Wereldoorlog hebben meegemaakt.

De VRT participeerde in 'Parade's End, een BBC/HBO-serie die voor een groot deel in Vlaanderen werd gedraaid. 'Ten Oorlog' trok in negen afleveringen langs de Europese frontlijn van de Eerste Wereldoorlog en vertelde onder meer de verhalen van de soldaten, verpleegsters, priesters en fotografen die honderd jaar geleden aan het front van de Eerste Wereldoorlog vochten en werkten.

In 2014 zet de VRT de aandacht voor de Eerste Wereldoorlog voort met een aantal nieuwe projecten op radio, televisie en op haar themakanalen. Tussen 2014 en 2018 zullen alle VRT-netten de diverse herdenkingsprogramma's, artistieke initiatieven en evenementen op de voet volgen en met speciaal voor de gelegenheid gemaakte programma's zal de VRT ook zelf actief bijdragen tot de herdenking.

Waar 'In Vlaamse Velden' het WO I-verhaal in fictie-vorm bracht, bracht de 4-delige documentaire reeks 'Brave Little Belgium' de historische werkelijkheid. De reeks werd in de zomer van 2014 uitgezonden.

Het Journaal, De Ochtend en Vandaag brengen vanaf eind juni tot eind december 2014 in een veertigtal reportages een terugblik op de eerste maanden van de Grote Oorlog.

Cobra.be opende een aparte rubriek voor de opvolging van alle culturele evenementen rond de Eerste wereldoorlog. Cobra.be omkadert ook de VRT-projecten op gepaste manier met audiovisueel materiaal, onder meer uit het VRT-archief.

Ketnet brengt vanaf 21 september de reeks 'Kleine handen in een grote oorlog', een Europees project dat tot stand kwam in coproductie met verschillende openbare omroepen, waarbij authentieke kinderdagboeken tot leven gebracht worden op een voor kinderen aangepaste manier.

De VRT werkt sinds 2012 samen met Ingebeeld.be, het platform voor mediawijsheid van het Departement Onderwijs. De VRT stelt content en expertise ter beschikking. Voor de Eerste Wereldoorlog zijn dat de reeksen 'Ten Oorlog' en 'Laatste getuigen'. Leerkrachten kunnen die reeksen in klasverband gebruiken.

f. Economie, Wetenschap en Innovatie

Het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen (FWO) werd belast met de wetenschappelijke ondersteuning van het herdenkingsproject en heeft daarvoor in 2012 een wetenschappelijk comité opgericht. Voor de aanstelling van de leden van het wetenschappelijk comité werd een beroep gedaan op de Vlaamse universiteiten, die elk een aantal afgevaardigden hebben aangeduid. Het wetenschappelijk comité werd belast met de inhoudelijke uitdieping en de aansturing van de uitvoering van de projecten binnen het beleidsdomein. Het FWO en het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) onderzoeken op welke wijze hieraan uitvoering kan gegeven worden tijdens de herdenkingsperiode.

Het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) levert – als kennis- en ondersteuningscentrum voor de kust- en zeewetenschappen in Vlaanderen en daarbuiten – ook een bijdrage aan de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014-2018. Daarom werd eind 2013 een thematisch en extra dik nummer van het tijdschrift De Grote Rede (http://www.vliz.be/NL/Infoloket/Infoloket_GR) geproduceerd rond 'Wereldoorlog I en de zee'. Naast 10-15 hoofdbijdragen, geschreven samen met de experts uit het onderzoeksveld, kregen ook alle bijzondere rubrieken een specifieke WO I-invulling. Het nummer werd inmiddels ook vertaald naar het Engels, het Duits en het Frans voor een internationaal publiek. Het VLIZ heeft eveneens een bijdrage geleverd aan het educatieve luik van de UNESCO Onderwatererfgoedconferentie die doorgegaan is te Brugge van 26 tot 28 juni 2014.

g. Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE)

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) heeft een aantal initiatieven genomen. Meer bepaald neemt VLM het aspect van de Eerste Wereldoorlog mee in de lopende projecten in de Westhoek. Die situeren zich op het niveau van het restaureren/consolideren van oorlogsrelicten en de recreatieve ontsluiting ervan. In het nabije verleden is er gewerkt rond de oorlogsrestanten langs de Frontzate, de integratie van WO I-gerelateerde landschapskunstprojecten en de inrichting van de voormalige Belgische militaire begraafplaats te Reninge. Op dit ogenblik wordt in het kader van de ruilverkaveling Sint-Rijkers de restauratie voorbereid van een militaire keuken aan het kruispunt 'Gapaard' langs de N8. Een concrete stand van zaken is terug te vinden in fiche LNE 05 (bijlage 1).

Ook de natuur draagt de sporen van de Grote Oorlog. Een herinneringsproject opgezet door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) loopt onder de noemer 'Taking care of Flanders Fields'. Het legt de perfecte link tussen het herinneren van WO I en de core business van het agentschap, nl. het permanent zorg dragen voor de Vlaamse natuur.

Het project steunt op vier pijlers: een duidelijke, eenduidige signatuur die elk initiatief van ANB in het kader van 100 jaar WO I mee begeleidt. Verder zijn er de klapproos en het ontwikkelen van een reeks initiatieven rond het symbool, evenals de groene oorlogsroute of het organiseren van een reeks activiteiten in en om ANB-domeinen met een WO I-verleden en/of verhaal. Ten slotte wordt gefocust op kansen en potentiële samenwerking met diverse partners tijdens de periode 2014-2018.

Dat gebeurde met een project waarin de klapproos centraal staat. Het bloeien van klapproosvelden moet mensen doen stilstaan bij wat 100 jaar geleden is gebeurd, maar belicht ook de kracht van de natuur die vanuit de vernieling nieuw leven heeft doen ontstaan.

Het Agentschap voor Natuur en Bos zaaide meer dan 47 hectare klapproosvelden in, verspreid over de 5 provincies. Aan de akkers wordt het verhaal via infoborden gekaderd. Om de beleving van de klapproosvelden te versterken op plaatsen waar dit relevant is (meerdere velden geclusterd in een regio), zijn klapproosfietsroutes uitgetekend die worden aangeboden tijdens de bloei.

De eerste klapproosakker werd ingezaaid in het Mastenbos in Kapellen. Dat is niet toevallig, het Mastenbos herbergt, zó ver van het westelijke front, immers indrukwekkende relicten van de Eerste Wereldoorlog. De goed bewaarde loopgraven en een reeks bunkers maakten deel uit van de afweergordel aangelegd door de Duitse troepen om mogelijke aanvallen vanuit het neutrale Nederland op te vangen. Het hele complex wordt vrijgemaakt en wordt tijdens de Week van het Bos van 12 tot 19 oktober 2014, die in het teken staat van de Grote Oorlog, opengesteld voor het publiek. De slogan waaronder de Week van het Bos wordt georganiseerd is 'onze oudstrijders zijn springlevend'.

In meer dan 100 ANB-domeinen zijn er grotere tot heel kleine verhalen gedetecteerd over WO I. Er worden ook 7 domeinen geselecteerd als kerndomein: domeinen met grote verhalen met vaak nog heel aanwezige relictten. Gedurende vier jaar worden vanuit die verhalen beleavingsprojecten opgezet. Het agentschap zal in de 7 kerndomeinen actief als organisator optreden, waarbij een samenwerking met lokale spelers wordt nagestreefd.

Het Agentschap voor Natuur en Bos is als structurele partner betrokken geweest bij de 5de etappe of herdenkingsrit van de Ronde van Frankrijk editie 2014, waarbij het onder meer vier fietsroutes in en om Ieper ontwikkeld heeft.

Voorts streeft het agentschap ernaar om in de loop van de periode 2014-2018 een reeks vredesbossen aan te planten. De aanleg van een vredesbos aansluitend aan het Polygoonbos (Zonnebeke) staat normaal gezien geprogrammeerd voor 2017.

Ten slotte onderzoekt Natuur en Bos de mogelijkheid om op 11 november 2018 een brede beplantingsactie op te zetten, met name het aanplanten van vredesbomen. Dat sluit aan bij een eeuwenoude traditie om belangrijke momenten te vereeuwigen door het aanplanten van bomen. De ambitie is om dat idee in de Vlaamse steden en gemeenten (en internationaal) te promoten en om op het zelfde moment, in het teken van verbondenheid, over te gaan tot het aanplanten van herdenkingsbomen

h. Landbouw en Visserij

Het beleidsdomein Landbouw en Visserij werkt voor de herdenking van WO I samen met het Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis (ICAG) van KULeuven.

Naar aanleiding van de eerste studie- en contactdag in 2012 onder de titel 'Water maar geen brood. Landbouw, voedselbevoorrading en de Eerste Wereldoorlog', bleek dat er veel lokale initiatieven worden genomen en dat er een vraag was naar coördinatie en algemene ondersteuning. Daarom werd een kerngroep opgericht die binnen het grotere kader van de herdenking focust op het thema landbouw en voedsel. Het Departement Landbouw en Visserij en het ICAG bundelen de krachten met de provincies, lokale erfgoedorganisaties en de beroepssectoren uit de land- en tuinbouw. De eerste vergadering vond plaats op vrijdag 24 mei 2013 in Brussel. De belangrijkste conclusies uit dit eerste overleg waren:

- werken volgens open participatie: de kerngroep staat open voor samenwerking met geïnteresseerde nieuwe partners;
- de kerngroep zal een coördinerende rol spelen, met name bestaande initiatieven samenbrengen en communiceren vanuit een centraal platform;
- generieke ondersteuning bieden in de vorm van onderzoeksgidsen, informatie en producten die voor iedereen bruikbaar zijn, een faciliterende functie vervullen;
- gezamenlijke initiatieven uitwerken.

Landbouw & Visserij en ICAG hebben op basis van die conclusies een concreet voorstel uitgewerkt dat op 6 december 2013 is voorgesteld, op de tweede contact- en studiedag op de internationale land- en tuinbouwbeurs Agribex. De contactdag zal jaarlijks worden georganiseerd; het thema landbouw, voeding en WO I wordt daarbij telkens vanuit een andere invalshoek belicht. De samenwerking binnen de kerngroep is intussen verder uitgediept, met als concrete resultaten een projectwebsite die eind juni 2014 werd gelanceerd en een rondreizende tentoonstelling die in de loop van 2015 wordt opgestart.

Naar aanleiding van een in 2013 gehouden infodag 'Landbouw, voeding en WO I' zal in het najaar 2014 een handleiding worden aangeboden aan landbouwverbreiders met tips en methodes om de herdenking van WO I in hun verbredingsactiviteiten te integreren.

Het ICAG ontving reeds diverse vragen tot samenwerking en informatie, onder meer van Pasar vzw, een sociaal-culturele organisatie voor recreatie en toerisme en van de Koninklijke Maatschappij Neerhofdierenteelt Leuven vzw. Daarnaast schrijft het ICAG verschillende kleine en grote artikelen die handelen over de invloed van de Eerste Wereldoorlog op land- en tuinbouw en visserij. Zo zijn er bijdragen in De Grote Rede (het publiekstijdschrift van het VLIZ), op HetVirtueleLand.be, de erfgoedbank van het Centrum voor Agrarische geschiedenis (CAG), Vlaams Infocentrum Land- en Tuinbouw (VILT), Landgenoten...

Op 11 juni 2013 vond in Leuven het ICAG-seminarie 'Van loopgravenkaarten tot ruimtelijke planning. Het oorlogslandschap van de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek' plaats in samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed. Op hetzelfde moment stelde het ICAG, in samenwerking met het Departement Landbouw en Visserij, een onderzoeksgids voor over het thema landbouw, voedsel en WO I, met als titel 'Boeren, boter en bezetters'. De gids dient als basis voor de ontwikkeling van verdere producten in het kader van de herdenking en is daarnaast ook bedoeld als bronnengids voor andere spelers op het terrein. De onderzoeksgids levert ook de basis voor een publieksvriendelijke publicatie die in juli 2014 voorgesteld werd.

Op 25 juni 2014 organiseerde het Departement Landbouw en Visserij een lezing rond het boek van Diane De Keyser 'Nieuwe meesters, magere tijden' of verhalen over woeker en smokkel, evenals over de vindingrijkheid van moeders in een wanhopige poging hun familie toch te voeden tijdens de oorlogsjaren.

In augustus 2014 lanceerde het Davidsfonds het boek 'Boter bij de vis'. Dit boek bestudeert de impact van de Grote Oorlog op de landbouwsector en de voedselbevoorrading. Op basis van dagboeken, kranten, aanplakbrieven en contemporaine literatuur wordt een beeld geschetst van de situatie in bezet en onbezet gebied, zowel tijdens als vlak na de oorlog. Het boek is een initiatief van het CAG in samenwerking met Landbouw en Visserij.

Op 10 oktober 2014 organiseerden Landbouw & Visserij en CAG de inspiratiedag 'De Groote Vlucht. Over boeren, vissers en brouwers tijdens WO I' te Roeselare. De focus van de dag ligt op de gevolgen van de grote vluchtelingenstroom, meer in het bijzonder voor de landbouw- en visserijsector.

Daarnaast is het de bedoeling dat Landbouw en Visserij via VLAM (Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing) betrokken wordt bij de ontwikkeling van herdenkingstuinen op iconische plaatsen in het buitenland en zal het samen met het ICAG, evenals met het Departement internationaal Vlaanderen meewerken aan de inrichting van een herdenkingshal op de Internationale Floraliënbeurs in Gent in 2016.

i. Mobiliteit en Openbare Werken

Het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) werkt verder aan de genomen engagementen. Die spitsen zich vooral toe op:

- het realiseren van een goede en veilige ontsluiting en bereikbaarheid van de WO I-sites in de Westhoek en de realisatie van een optimale verbinding tussen en binnen de West-Vlaamse regio's;
- het goed beheren en onderhouden van WO I-gerelateerde sites, monumenten en gedenktekens onder beheer van de entiteiten binnen MOW.

Voor het realiseren van een goede en veilige ontsluiting en bereikbaarheid focust De Lijn op een verhoogd aanbod in november 2014 in het kader van de 100ste verjaardag van de Slag bij Ieper. Met de Poppy(dag)pas kan de reiziger gebruikmaken van de WO I-buslijn. Vanaf juli 2014 werd de busverbinding Nieuwpoort-Ieper ingevoerd die ongeveer het oorlogsfront volgt. De verbinding doet verschillende sites aan die belangrijk zijn in het kader van de herdenking. De bushaltes worden specifiek herkenbaar gemaakt.

De herinrichting van de Frenchlaan in Ieper, de doortochten van Mesen, Beselare en Geluveld zijn afgewerkt. Verder werden ook de volgende projecten uitgevoerd: de herinrichting van de doortocht L.Cardijnlaan – Kaai – Westendelaan te Nieuwpoort, de stationsomgeving van Ieper en de aanleg van de ring van Poperinge tussen de Krombeekseweg en de N321.

De projecten N8 Ieper-Veurne en de aanleg van de zuidwestelijke omleiding van Diksmuide worden eveneens verder uitgevoerd.

Van de meeste fietspadprojecten die in het kader van het Fietsfonds in de Westhoek lopen, is het ontwerp af en lopen de onteigeningen.

Het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) heeft het plaatsen van de bewegwijzeringsborden, onder meer in het kader van de nieuwe toeristische autoroutes, mee geadviseerd, het wettelijk kader geschetst en erop toegezien dat ze duidelijk, herkenbaar en leesbaar zijn. Het agentschap was ook betrokken bij het plaatsen van infobakens ter hoogte van WO I-sites langs gewestwegen.

De beheersplannen voor de aan WO I gerelateerde sites, monumenten en gedenktekens onder beheer van de entiteiten binnen MOW worden uitgevoerd. Voor de Duitse oorlogsbunker te Diksmuide (Kaaskerke) is een overeenkomst opgesteld om dit monument te integreren in de site Dodengang en het latere beheer over te dragen aan de Federale Overheidsdienst Defensie. Alle herstellings- en opkuiswerken aan de Duitse bunker voor Waterwegen en Zeekanaal (W&Z) zijn uitgevoerd.

Het standbeeld van het Zevende Linie te Nieuwpoort (St.-Joris) wordt gerestaureerd. De dringende structurele restauratiewerken werden reeds uitgevoerd.

Het beschermd oorlogsmonument 'herdenkingskapel Calvarieberg' te Diksmuide (Kaaskerke) wordt door W&Z hersteld. De werken worden momenteel aanbesteed.

Bij de herinrichting van de St.-Laureinsduinen te Westende-Middelkerke werd rekening gehouden met het militair erfgoed; de werken zijn inmiddels voltooid.

j. Onderwijs en vorming

Binnen het beleidsdomein Onderwijs en Vorming is een interne werkgroep actief rond de voorbereiding van de herdenking van WO I. In de werkgroep zetelen de belangrijkste actoren binnen de administratie Onderwijs, o.a. CANON Cultuurcel, Klasse, Klascement, het Departement Onderwijs en het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming. Ook relevante partners van het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie (bv. In Flanders Fields Museum, pedagogische begeleidingsdiensten,...) sluiten hierop aan.

Op 24 april 2013 werd de forumdag van het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie (BCH) exclusief georganiseerd rond het thema van de Eerste Wereldoorlog. Naast lezingen, workshops en good practices rond het thema, stond de door het BCH ontwikkelde toetssteen, een evaluator voor educatieve projecten, centraal. Door de provincie West-Vlaanderen is die toetssteen hertaald en specifiek gericht op het thema van de Eerste Wereldoorlog. Vanaf het schooljaar 2013-2014 werden die instrumenten verspreid naar het onderwijsveld en aanbieders van educatief materiaal.

In 2013 werd een helder overzicht gemaakt van de verschillende communicatiekanalen in het onderwijsveld met betrekking tot WO I. In het bijzonder gaat de aandacht naar een verregaande synergie tussen volgende kanalen: www.cultuurkuur.be, www.herinneringseducatie.be, www.thegreatwar.be. In samenwerking met Cultuurnet en in het licht van hun input voor www.2014-18.be wordt werk gemaakt van een maximale uitwisseling tussen de verschillende kanalen.

In januari 2014 verscheen de inspiratiebrochure '100 jaar Groote Oorlog herdenken in de klas'. Elke Vlaamse basisschool en secundaire school ontving deze brochure. Ze werd ook verspreid tijdens verschillende studiedagen.

Op 4 februari 2014 vond de dag van de cultuureducatie plaats rond het thema verlies. Een aanzienlijk deel van het programma handelde over WO I.

Op 5 oktober 2014 organiseerden CANON Cultuurcel en Lerarenkaart een leerkrachtenevenement rond WO I in Vlaanderen. Leerkrachten kunnen daarop gratis kennismaken met het educatief aanbod rond WO I. Het aanbod wordt gebundeld in de Klassebrochure 'Verken de Groote Oorlog voor je klas' van Lerarenkaart en CANON Cultuurcel.

Op het vlak van vorming voor leerkrachten was er op 25 maart 2014 de forumdag van het Bijzonder Comité voor herinneringseducatie en op 21 en 22 oktober 2014 wordt een 2-daags congres 'WO I anders bekeken' georganiseerd in samenwerking met de VIVES-hogeschool en de provincie West-Vlaanderen.

Het platform voor mediawijsheid, www.ingebeeld.be, ontsluit verhalen en verbeeldende reflecties rond het thema 'oorlog en vrede'. Binnen het kader van de labotrajecten voor hogescholen gaan studenten lerarenopleiding in dialoog met fotograaf Jimmy Kets, die in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut werkt aan een tentoonstelling over 'herinneren'. Met het In Flanders Fields Museum en zes Ieperse basisscholen loopt een traject dat onderzoekt hoe het thema bij jonge kinderen kan aangebracht worden. Verder ontsluit het platform ook verhalen van Piet Chielens, Erwin Mortier, Koenraad Tinel en Simon Gronowsky. In de laboruimte van het platform wordt in samenwerking met VRT en VIAA audiovisueel materiaal ontsloten voor leerkrachten. Op dit ogenblik is de televisieserie 'Ten Oorlog' en 'Laatste getuigen' reeds ontsloten.

Als stimulans tot uitwisseling tussen leerlingen rond het thema WO I werden in 2013 en 2014 volgende stappen ondernomen:

- samen met The British Council en het Institute of Education wordt bekeken hoe er uitwisseling tot stand kan komen rond de projecten 'Global Voices on WWI' en 'Connecting Classrooms';
- het thema WO I werd opgenomen in de twinning programma's en in het Vlaams netwerk van UNESCO-scholen;
- de bijdragen van Vlaamse scholen in samenwerking met Britse scholen in het raam van de aanleg van de herdenkingstuin in Londen;
- het Prins Filipsfonds herhaalt het thema WO I in zijn oproep tot uitwisselingsprojecten tussen scholen uit de verschillende gemeenschappen van ons land;
- er is een concrete vraag van de Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge om een uitwisseling te organiseren tussen Duitse en Vlaamse leerkrachten;
- er is een concrete vraag vanuit Australië en Nieuw-Zeeland om uitwisseling tussen klassen te organiseren via een online platform;

k. Ruimtelijke Ordening, Wonen en Onroerend Erfgoed

De afgelopen jaren heeft het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Wonen en Onroerend Erfgoed, en specifiek het beleidsveld Onroerend Erfgoed, een geïntegreerde strategie voor het erfgoed van de Eerste Wereldoorlog uitgebouwd. De focus ligt echter niet meer alleen op het startjaar 2014; de blik wordt al verder tot het jaar 2018 gericht.

Het wetenschappelijk onderzoek over de relictten van de Eerste Wereldoorlog is afgerond. De onderzoeksresultaten worden nu aangewend om een gefundeerde beschermings-, beheers- en ontsluitingsstrategie uit te werken en worden publiek gemaakt via publicaties en lezingen.

Op basis van de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek werd voor het belangrijkste en meest relevante WO I-erfgoed een thematisch beschermingsbeleid opgestart. Door de aangehouden inspanningen van de voorbije jaren is dit thematische beschermingstraject nagenoeg afgerond. Zo zijn alle militaire begraafplaatsen in Vlaanderen, ongeacht hun nationaliteit, al beschermd. De thematische beschermingscampagnes van bunkers en gedenktekens lopen wel nog verder.

Parallel krijgt het (oorlogs-)landschap een bijzondere plaats. Zo werden in de streek ten zuiden van Ieper reeds drie geclusterde ankerplaatsen definitief aangeduid: ankerplaats 'West-Vlaamse Heuvels' (22/2/2013), 'Ieperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen' (3/7/2013) en 'Polygoonbos en Reutelbeekvallei' (3/7/2013).

Bijkomend werd in de noordelijke Ieperboog de aanduiding van drie ankerplaatsen voorbereid. Hun aanduiding wordt mee gemotiveerd omwille van de aanwezigheid van het oorlogserfgoed. De ankerplaatsen 'Ieper-IJzerkanaal' (18/12/2013) en 'slagveld Passendale' (26/05/2014) zijn voorlopig aangeduid. De opmaak van de ankerplaats 'slagveld Pilkem Ridge' is in onderzoek.

Hoewel de Eerste Wereldoorlog vooral geassocieerd wordt met de provincie West-Vlaanderen, heeft de oorlog ook in andere provincies sporen achtergelaten. In de provincie Antwerpen werd de Antitankgracht in Stabroek tot Ranst uit de Tweede Wereldoorlog met een aanpalende zone met relictten uit de Eerste Wereldoorlog op 22/05/2014 voorlopig aangeduid als ankerplaats. In Halen (provincie Limburg) en ter hoogte van de Getevallei (provincie Vlaams-Brabant) zijn de slagvelden en relictten van enkele zware veldslagen terug te vinden. Via de aanduiding van ankerplaatsen in deze gebieden krijgen deze sites ook de aandacht die ze verdienen.

Eigenaars en beheerders van dat beschermd erfgoed worden aangespoord om een langetermijnvisie voor het beheer van dat specifieke erfgoed te ontwikkelen en er worden prioritair onderhouds- en restauratiepremies toegekend voor de instandhouding van dat erfgoed. De beheerswerkzaamheden aan het erfgoed van de Eerste Wereldoorlog gaan onverminderd door, zoals de geplande herstelwerken aan de omheiningsmuren van de militaire begraafplaatsen. Ook de restauratie en de herbestemming van het Albert I-monument in Nieuwpoort (Ganzepoot) tot bezoekerscentrum is een markant voorbeeld. De principes van het masterplan 'Herinneringspark 2014-2018' worden geïmplementeerd door de lokale en provinciale actoren, die actief betrokken waren bij de totstandkoming van het masterplan.

Bij de voorbereiding van het UNESCO-Werelderfgoed dossier lag in 2013 de nadruk op het harmoniseren van de indicatieve lijsten van de deelnemende regio's en lidstaten. Op basis van een gemeenschappelijk dossier heeft Frankrijk, in het voorjaar van 2014, het dossier op haar indicatieve lijst geplaatst en heeft België het dossier op haar indicatieve lijst aangepast. Verder wordt in onderling overleg besproken welke concrete sites en relictten worden voorgesteld als Werelderfgoed. Hierbij gaat ook aandacht naar de belangrijkste beheerprincipes voor dat erfgoed op lange termijn en over de mogelijke afbakening van bufferzones rond de voorgedragen sites. Daarvoor wordt nauw overlegd met de betrokken gemeente- en provinciebesturen en met de diverse sectoren. Dat overleg zal verankerd worden in de ondertekening van een gemeenschappelijk convenant waarin de krijtlijnen en uitgangspunten voor het UNESCO-dossier zijn opgenomen.

I. Toerisme

Vanuit toeristisch oogpunt heeft Vlaanderen de ambitie om dé regio in Europa te worden waar bezoekers het verhaal van de Eerste Wereldoorlog kunnen beleven als een fascinerende geschiedenis met een universeel menselijke boodschap van vrede. De herdenkingsperiode 2014-2018 vormt een sterke hefboom om die ambitie waar te maken.

Impulsen

Na een studie van de actuele situatie in 2008, werden in 2010 impulsen gegeven ter verbetering en uitbreiding van het vaste aanbod aan WO I-bezienswaardigheden en onthaalinfrastructuur. Dat gebeurde via het impulsprogramma '100 jaar Grote Oorlog' (2010, 15 miljoen euro verdeeld over 44 projecten). Vier van de vijf strategische projecten zijn reeds afgewerkt (Ieper, Zonnebeke, Poperinge en Diksmuide), het vijfde (Nieuwpoort) opent in oktober 2014. Van de overige 39 projecten zijn er 14 afgewerkt, de meeste andere zijn in realisatiefase.

Een tweede oproep binnen het impulsprogramma (2012, 6,7 miljoen euro voor 14 projecten) was erop gericht om tijdens de herdenkingsjaren 2014 en 2015 een aantal hoogstaande publieksevenementen met internationale uitstraling te programmeren. Die projecten zijn in uitvoering en vormen een belangrijk deel van het internationale herdenkingsprogramma in Vlaanderen.

Om een gelijkaardige affiche samen te stellen voor de jaren 2016 tot en met 2018 werd een derde oproep gelanceerd (2014, 5 miljoen euro). De evaluatieprocedure van de ingediende voorstellen loopt.

Productontwikkeling

Sinds 2012 zijn tal van inspanningen geleverd op het vlak van productontwikkeling en onthaal in samenwerking met de talrijke lokale actoren, o.m. uitwerken van commerciële reispakketten, tours en excursies, organiseren van de basisinformatie en van het onthaal, gidsen, informeren Vlaamse congresbedrijven. Gezien het belang van de Westhoek werken Toerisme Vlaanderen en het West-Vlaamse Programmasecretariaat op dat vlak nauw samen. Ook partners uit de commerciële wereld zoals Horeca Vlaanderen en BAAV (Beroepsvereniging van Autobus- en Autocarondernemers van West-Vlaanderen) zitten mee aan tafel.

Speciale aandacht gaat naar de toegankelijkheid voor personen met een handicap. Een project dat tot doel heeft de volledige vakantieketen zo toegankelijk mogelijk te maken, loopt tot einde 2014. Het leverde Vlaanderen in 2013 de Amadeus & WTM (World Travel Market) Award for Accessible Tourism op, een wereldwijde erkenning voor dit volgehouden beleid.

Promotie

Het toeristisch marketingplan voorziet in internationale promotie door Toerisme Vlaanderen in Groot-Brittannië, Nederland, Ierland, Canada, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland, Australië, Frankrijk, Duitsland en in mindere mate China en India.

Na een bescheiden start in 2012, werd vanaf het voorjaar 2013 volop ingezet op de promotie naar de professionele reissector, met onder meer workshops en beursaanwezigheid in Canada, Frankrijk, Duitsland (o.m. ITB Berlijn), Ierland, en VK (WTM Londen). Daarnaast waren er ook zeer succesvolle eigen workshops te Ieper en een sterke aanwezigheid op het tweejaarlijkse Flanders Brussels Travel Forum. Meerdere groepen buitenlandse touroperators kwamen op verkennend plaatsbezoek, dankzij de bemiddeling van Toerisme Vlaanderen.

In de herfst 2013 is de communicatie naar de internationale media van start gegaan en worden buitenlandse cultuurtoeristische journalisten aangespoord om over '100 Jaar Groote Oorlog' te berichten. Eveneens sinds einde 2013 wordt het publiek in de beoogde landen benaderd met een internationale communicatiecampagne. Onder meer de zeer succesvolle pagina www.facebook.com/flandersfields1418 maakt deel uit van deze campagne. Op de app www.flandersfields1418.com/poppyfield kan virtueel een slachtoffer van de oorlog herdacht worden, en wordt men opgeroepen om zo bij te dragen tot een 'wereldwijd klaprozeenveld'. Sinds de zomer van 2014 zijn er publieksacties in meerdere buitenlandse steden.

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed

Geert BOURGEOIS